

Svet rímskych kúpeľov

Spoločenský život bol v starovekom Ríme veľmi bohatý a rôznorodý a okrem návštev športových arén, divadiel a trhovísk (približujúcich sa architektúrou a funkčnosťou skôr k dnešným nákupným centrom, než k stredovekým trhoviskám) sa sústreďoval najmä na každodenné návštevy kúpeľov. Kým si však kúpele získali prvé miesto v popularite trávenia voľného času, prešli vývojom počas niekoľkých storočí. Najskôr to boli jednoduché miestnosti na kúpanie, potom zložitejšie balnea, až napokon tzv. *thermae* – veľké komplexy pozostávajúce nielen z kúpeľných častí, ale aj zo športovísk, obchodov a reštaurácií. Kúpele v takomto ponímaní sa začali stavať v 2. storočí p. n. l. v antických Pompejach a ich vývoj bol zavŕšený stavbou najvýznamnejších a najzachovalejších Caracalových kúpeľov v Ríme v roku 216.

Thermae často tvorili najväčší komplex budov zo všetkých verejne prístupných objektov antického mesta. V každom meste sa nachádzali kúpele – len z Pompejí máme zachovaných 5 verejných a niekoľko súkromných kúpeľov umiestnených vo vilách vyšších spoločenských vrstiev. Kúpele boli

určené pre všetkých občanov a slúžili nielen na oddych a očistu, ale aj na športové aktivity (vzpieranie, loptové hry a gymnastika). Postupom času sa z kúpeľov stalo centrum spoločenského

„**Balnea, vina, Venus corrumpunt corpora nostra; sed vitam faciunt balnea, vina, Venus.**“

Tiberius Claudius Secundus, Corpus Inscriptionum Latinarum, VI 15258

diania, keďže neraz to boli práve kúpele, v ktorých sa viedli politické, akademické i obchodné diskusie. Kúpele sa otvárali každý deň na poludnie za zvučenie gongov a hlasitého zvolávania návštevníkov. Charakteristickým rysom kúpeľov bolo, že mali oddelenú mužskú a ženskú časť. Kúpeľný komplex tvo-

rilo viacero miestností a otvorených priestranstiev dovoľujúcich voľný prechod medzi jednotlivými časťami. Do kúpeľov sa vchádzalo z ulice a prvou miestnosťou, do ktorej sa vošlo, bolo apodyterium, priestraná hala, v ktorej si kúpeľní hostia odkladali svoj odev. Odtiaľ smerovali buď na športovisko – palaestra v ľahkom odevu, alebo do samotných kúpeľných častí. Kúpeľný proces sa začínal v rozohriatej miestnosti tepidarium, ktorá slúžila najmä na aklimatizáciu medzi prechodmi do teplých a studených častí kúpeľov. V tepidáriu sa nachádzali úložné miesta, kam si mohli návštevníci odložiť oleje, uteráky, špeciálne škrabky (tzv. *strigilis*) a nápoje. V tepidáriu býval umiestnený aj malý bazén s vlažnou vodou. Odtiaľ sa prechádzalo do časti nazývanej *caldarium*, do miestnosti s vodnou parou s 38 – 45 stupňami. V *caldáriu* boli po obvode stien miesta na sedenie a uprostred sa nachádzalo mramorové umývadlo so studenou vodou. Po pobyte v *caldáriu* sa hostia vrátili do tepidária, kde si mohli dať urobiť masáže a aplikovať vonné oleje alebo pokračovali do studeného bazéna umiestneného v časti zvannej *frigidarium*. V neskorších obdobiach svojho rozvoja boli súčasťou kúpeľov

aj sauny s podlahovým a nástenným vykurovaním – laconium.

Dôležitou súčasťou kúpeľnej architektúry bolo zabezpečenie podlahového vykurovania – tzv. hypocaustum. Z ohniska vychádzal horúci vzduch, ktorý bol vedený prírodným kanálom pod podlahu postavenú na tehlových pilieroch. Odtiaľ vzduch prechádzal pomedzi duté tehly umiestnené po obvodoch stien, čím bolo zabezpečené vykurovanie zo všetkých strán miestnosti. Ohnisko bývalo zvyčajne postavené v susedstve vykurovaných miestností a slúžilo aj na ohrev vody.

Najväčším kúpeľným komplexom v Ríme boli Caracallove kúpele – celý objekt sa rozkladal na ploche 300 x 400 metrov (120 000 m²), základná štruktúra mala 220 x 140 metrov (30 800 m²). Hlavné kúpeľné miestnosti – frigidarium, tepidarium a caldarium boli sústredené pozdĺž stredovej osi, na začiatku ktorej sa nachádzal veľký bazén umiestnený pod šírým nebom – natatio. Po oboch stranách hlavných kúpeľných miestností boli umiestnené ostatné časti – apodyterium, laconium a palaestra. Medzi kúpeľnou časťou thermae a obvodovým múrom (kde sa nachádzali knižnice, študovne a obchody) bol vytvorený veľký oddychový priestor s parkovou úpravou.

Pre každodenné fungovanie kúpeľov bolo prvoradá zabezpečenie kvalitného prívodu vody. Všeobecne mohli byť kúpele zásobované vodou z viacerých zdrojov – z prameňov, z vodojemov alebo cez mestskú distribučnú sieť. Caracallove kúpele boli napájané z vlastného akvaduktu – Aqua Marcia, ktorého voda ústila do dvojkomorového vodojemu postaveného na juhovýchodnej strane kúpeľov. Obvodové múry vodojemu slúžili aj na ohraničenie

štadiónu, ktorý bol umiestnený v tejto časti kúpeľov. Výstavba vodojemu v kúpeľnom areáli bola potrebná najmä z dôvodu zabezpečenia dostatočného množstva vody v letných, suchších obdobiach, ale aj pre potreby čistenia kúpeľov a vykonávania drobných opráv, kedy mohlo prísť k prerušeniu dodávok vody z akvaduktu. Kapacita vodojemu bola približne 33 000 m³ a viedla z neho sieť vodovodných rozvodov po celých kúpeľoch. Odvádzanie odpadovej vody bolo zabezpečené kompletnou kanalizačnou sústavou vedúcou do stokovej siete starovekého Ríma.

Lenka Halásová
špecialista oddelenia
Vodárenského múzea

Použitá literatúra: The lost world of Pompei – Colin Amery, Brian Curran Jr.; Die Wasserversorgung antiker Städte – FRONTINVS GESELLSCHAFT e. V.

Použité fotografie: Richard Mortel, Matt Werner, Francis Norman

Caracallove kúpele

Thermae Stabianae – palaestra

Thermae Stabianae – frigidarium

Thermae Stabianae – apodyterium